

Sygn. akt V CZ 8/20

POSTANOWIENIE

Dnia 28 lutego 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa-Prezesa Sądu Okręgowego w G.
przeciwko R. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 28 lutego 2020 r.

zażalenia pozwanego na wyrok Sądu Okręgowego w G.

z dnia 11 lipca 2019 r., sygn. akt III Ca (...),

**oddala zażalenie i pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w instancji.**

UZASADNIENIE

Skarb Państwa - Prezes Sądu Okręgowego w G. w pozwie skierowanym przeciwko R. K. domagał się zapłaty kwoty 3 067,79 zł z odsetkami od dnia 2 maja 2018 r.

W uzasadnieniu podał, że reformatoryjnym wyrokiem z dnia 2 grudnia 2015 r. Sąd Apelacyjny w (...) na podstawie art. 113 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 785 ze zm.; dalej „u.k.s.c.”) nakazał pobrać od, występującego w tamtej sprawie w

charakterze powoda, P. D. z zasądzonego na jego rzecz roszczenia, kwotę 3 067,79 zł. Zgodnie zatem z art. 114 u.k.s.c. Skarbowi Państwa przysługiwało ustawowe prawo zastawu na zasądzonym roszczeniu do wysokości należnych kosztów sądowych. Pozwany jednak z pominięciem prawa zastawu, działając na szkodę Skarbu Państwa, dokonał na rzecz P. D. płatności całej wynikającej z powołanego wyroku należności, z uwzględnieniem wzajemnych potrąceń pomiędzy stronami. Prowadzona przeciwko P. D. egzekucja tej należności okazała się bezskuteczna.

Wyrokiem z dnia 4 października 2018 r. Sąd Rejonowy w T. oddalił powództwo. W uzasadnieniu ustalił, że wyrokiem z dnia 19 lutego 2015 r. Sąd Okręgowy w G. zasądził od pozwanego R. K. na rzecz P. D. kwotę 68 269,05 zł z odsetkami (pkt 1), w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt 2), nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w G. od P. D. z zasądzonego na jego rzecz roszczenia kwotę 500 zł, tytułem brakujących kosztów sądowych w zakresie, w jakim nie zostało uwzględnione powództwo w sprawie, w której P. D. był zwolniony od kosztów sądowych (pkt 3), a od pozwanego kwotę 3 415 zł, tytułem brakujących kosztów sądowych (naliczonych stosownie do tego, w jakim zakresie powództwo zostało uwzględnione), od uiszczenia których P. D. był zwolniony (pkt 4). W wyniku apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny w (...) zmienił wyrok Sądu Okręgowego w G. w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz P. D. kwotę 16 942,60 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2009 r., a w pozostałym zakresie powództwo oddalił, natomiast kwotę 500 zł z pkt 3 podwyższył do kwoty 3 067,79 zł, zaś kwotę 3 415 zł z pkt 4 obniżył do kwoty 847,21 zł.

W dniu 4 stycznia 2016 r. pozwany R. K. przelał na rzecz P. D. kwotę 24 800 zł. Kwota ta została wyliczona na podstawie powołanego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...), po dokonaniu przez strony potrąceń wzajemnych wierzytelności wynikających z tego wyroku.

Postanowieniem z dnia 14 listopada 2017 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w G. umorzył postępowanie egzekucyjne prowadzone, na podstawie tytułu egzekucyjnego obejmującego wskazaną wyżej kwotę należności z tytułu

brakujących kosztów sądowych, z wniosku Skarbu Państwa przeciwko P. D., z uwagi na bezskuteczność egzekucji.

W piśmie z dnia 13 kwietnia 2018 r. strona powodowa wezwała pozwanego R. K. do zapłaty kwoty 3 067,79 zł wynikającej z wyroku Sądu Apelacyjnego w (...), powołując się na przysługujące prawo zastawu. Pozwany odmówił zapłaty.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, skoro strona powodowa wskazała jako podstawę faktyczną żądania pozwu punkt 3 wyroku Sadu Okręgowego w G. (po zmianie dokonanej wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...)), w którym jednoznacznie oznaczono jako dłużnika P. D. , a nie pozwanego R. K. , to jedynie od P. D. powód może egzekwować zasądzona kwotę. Z kolei wskazany przez powoda jako podstawa prawna żądania pozwu art. 114 u.k.s.c., w żadnym razie nie może prowadzić do sytuacji „wykreowania” nowego dłużnika, gdyż przepis ten zapewnia Skarbowi Państwa preferencję przy ewentualnym podziale sumy uzyskanej z egzekucji w przypadku wielości wierzycieli, zgodnie z art. 1025 § 1 k.p.c.

W konkluzji Sąd pierwszej instancji stwierdził, że wobec braku podstawy do skutecznego dochodzenia kwoty wskazanej w pozwie, powództwo należało oddalić.

W wyniku apelacji strony powodowej, Sąd Okręgowy w G. uchylił wyrok Sądu Rejonowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu wskazał, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, gdyż zaniechał zbadania materialnoprawnej podstawy zgłoszonego roszczenia odszkodowawczego w stosunku do dłużnika zastawcy, opartego na zasadach ogólnych kodeksu cywilnego, tj. z tytułu wyrządzenia powodowi szkody (art. 415 k.c.). Sąd Rejonowy ograniczył się do oceny roszczenia w kontekście art. 114 u.k.s.c. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że na podstawie art. 114 u.k.s.c. Skarbowi Państwa przysługuje ustawowe prawo zastawu na należnościach, o których stanowi art. 113 ust. 2, 3 i 3a u.k.s.c. Stosując te przepisy sąd nie zasądza w orzeczeniu brakujących kosztów sądowych na rzecz Skarbu Państwa, lecz przez nakazanie ściągnięcia tych należności z zasądzonego roszczenia lub majątku, umożliwia ich zrealizowanie przy okazji wykonywania orzeczenia uwzględniającego powództwo na korzyść strony zwolnionej od kosztów sądowych. Dlatego dłużnik nie może wypłacić tej należności wierzycielowi obciążonego

zwrotem kosztów sądowych z części zasądzzonego od niego roszczenia. Z uwagi na to, że kodeks cywilny nie reguluje wprost zastawu ustawowego, zgodnie z art. 326 k.c., do zastawu powstającego z mocy ustawy należy stosować odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego dotyczące zastawu na rzeczach ruchomych. Jak stanowi art. 321 k.c. zaspokojenie zastawnika następuje według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, w tym wypadku regulujących egzekucję z rzeczy ruchomych obciążonych zastawem. Wchodzący tutaj w grę przepis art. 847 § 2 k.p.c. nakazuje dłużnikowi zajętej wierzytelności wskazanie osób, którym przysługiwało prawo żądania zwolnienia ich spod egzekucji, a ponadto obciąża komornika obowiązkiem powiadomienia takich osób o zajęciu. Zaniedbanie tych obowiązków skutkuje odpowiedzialnością dłużnika rzeczy zajętej lub komornika.

Zdaniem Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy nie dokonał prawnej oceny ustalonego stanu faktycznego w kontekście powyżej przedstawionej regulacji, tj. nie zbadał przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej deliktowej pozwanego, z uwzględnieniem podnoszonych przez powoda twierdzeń o wiedzy pozwanego co do przysługującego Skarbowi Państwa prawa zastawu i odpowiedzialności pozwanego w świetle art. 333 k.c.

W zażaleniu pozwany domaga się uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji. Zarzucił naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez uznanie, iż Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, podczas gdy istota sprawy została rozpoznana i nie wystąpiły inne przesłanki, które mogłyby stanowić podstawę uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postępowaniu wywołanym zażaleniem strony, skierowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ocena ta nie obejmuje natomiast merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się do kwalifikacji powstałej

sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 4 k.p.c. Oznacza to, że Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo czy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, nie publ., z dnia 24 stycznia 2014 r., V CZ 87/13, nie publ., z dnia 22 lipca 2015 r. I UZ 6/15, nie publ.). Wszelkie inne wady, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (poza nieważnością postępowania - art. 386 § 2 k.p.c.), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wszystkie tego rodzaju braki powinny być w systemie apelacji pełnej załatwiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, nie publ.; z dnia 2 października 2014 r., IV CZ 68/14, nie publ.).

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36 oraz z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2) albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, nie publ.).

W uzasadnieniu pozwu, które zostało przytoczone przez Sąd pierwszej instancji, powód wskazał, iż dochodzi od pozwanego naprawienia szkody. W konsekwencji podstawą prawną roszczenia nie był rozważany przez Sąd Rejonowy przepis art. 114 u.k.s.c. jako ewentualne źródło powstania odrębnej odpowiedzialności pozwanego, jako dłużnika z przysługującego powodowi prawa zastawu. Oddalenie powództwa z tego względu, że powołany przepis nie stanowi

podstawy do „wykreowania” nowego dłużnika oznacza, że Sąd Rejonowy nie orzekł o tym, co stanowiło przedmiot sporu, a zatem wyrok podlegałby uchyleniu, a postępowanie w tym zakresie umorzeniu, skoro wydanie orzeczenia w tym zakresie było niedopuszczalne, z uwagi na brak tego rodzaju żądania powoda (art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 355 § 1 k.p.c.). Oczywistym było, iż powód nie kreował odpowiedzialności pozwanego jako dłużnika obciążonej zastawem, na rzecz Skarbu Państwa, wierzytelności.

Niemniej jednak, Sąd pierwszej instancji, w konkluzji wywodów prawnych, zawarł stwierdzenie, że brak jest podstawy do skutecznego dochodzenia roszczenia, przez co należy rozumieć także podstawę wskazaną w pozwie, czyli wywodzoną z przepisów regulujących odpowiedzialność odszkodowawczą deliktową. Jak wspomniano, Sąd Rejonowy w pisemnych motywach wyroku przedstawiając treść żądania pozwu i okoliczności przytoczone na jego uzasadnienie, wskazał również na ten fragment, w którym powód opisuje działania pozwanego, kwalifikując je jako wyrządzające szkodę. W tej sytuacji przyjęcie ogólnie przez Sąd pierwszej instancji, iż nie istnieje jakakolwiek podstawa prawna roszczenia, w tym wskazana w pozwie, bez wyjaśnienia przyczyn wykluczających odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanego, jest nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. W konsekwencji, Sąd Okręgowy w G. dokonał prawidłowej kwalifikacji podstawy kasatoryjnego wyroku.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c.

jw